

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЦИФРОВІ ПРАВА ДИТИНИ В УМОВАХ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ПРАВОМ ЄС НА ОСНОВІ РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ¹

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR REFORMING LEGISLATION ON CHILDREN'S DIGITAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF EU LAW HARMONIZATION THROUGH A RISK-BASED APPROACH

Смирнова Т.С., к.ю.н.,
доцент кафедри приватного права

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

У статті розглянуто методологічні засади реформування законодавства України у сфері захисту цифрових прав дитини з урахуванням потреби гармонізації з правом Європейського Союзу на основі ризико-орієнтованого підходу. Стрімкий розвиток цифрових технологій, насамперед систем штучного інтелекту та платформ спільного доступу до інформації та відео, породжує нові виклики для реалізації прав дитини та потребує системного правового реагування. Зазначається, що в науковій доктрині існують різні підходи до визначення цифрових прав, однак питання їх класифікації та формування вичерпного переліку залишаються дискусійними, що ускладнює постановку завдань для законотворчості. У зв'язку з цим пропонується орієнтуватись на оцінку ризиків, які сучасні цифрові технології створюють для реалізації прав дитини. На основі оновленої типології ризиків ОЕСР (ризиків контенту, поведінки, контактів і споживання, а також перехресних ризиків – ризиків конфіденційності, ризиків, пов'язаних з передовими технологіями, та ризиків для здоров'я та благополуччя дитини) окреслюється спектр проблем, що вимагають законодавчих рішень. Особливу увагу приділено діяльності платформ спільного доступу до інформації та відео і використанню систем штучного інтелекту як сферам, де ризики для прав дитини є найбільш актуальними. Проаналізовано ключові європейські програмні та нормативні документи, які формують стандарти у сфері захисту цифрових прав дитини, та законодавство України у цій сфері. Порівняльний аналіз показує, що українське законодавство містить лише фрагментарні норми щодо захисту цифрових прав дитини, тоді як відсутність комплексної державної стратегії ускладнює їх подолання. У висновках обґрунтовується необхідність впровадження ризико-орієнтованого підходу, що дозволяє визначати найбільш актуальні загрози та формувати превентивні механізми правового захисту цифрових прав дитини. Як першочергові завдання України визначено імплементацію положень GDPR, DSA та AI Act для створення цілісної та гармонізованої з європейськими стандартами моделі правового захисту цифрових прав дитини.

Ключові слова: цифрові права дитини, ризико-орієнтований підхід, гармонізація з правом ЄС, системи штучного інтелекту, платформи спільного доступу до інформації, платформи спільного доступу до відео.

The article examines the methodological foundations for reforming Ukrainian legislation in the field of protecting children's digital rights, taking into account the need for harmonization with European Union law through a risk-based approach. The rapid development of digital technologies, particularly artificial intelligence systems, information – and video-sharing platforms, generates new challenges for the realization of children's rights and requires a systematic legal response. It is noted that various approaches exist in legal scholarship to defining digital rights; however, the issues of their classification and the creation of an exhaustive list remain debatable, which complicates the formulation of legislative objectives. In this regard, the article proposes to focus on assessing the risks that modern digital technologies pose to the realization of children's rights. Based on the updated OECD typology of risks (content, conduct, contact, and consumer risks, as well as cross-cutting risks such as privacy, advanced technologies, and risks to children's health and well-being), the article outlines a range of problems requiring legislative solutions. Particular attention is paid to the operation of information – and video-sharing platforms and the use of artificial intelligence systems as areas where risks to children's rights are most acute. Key European policy and regulatory documents shaping standards in the field of children's digital rights, as well as relevant Ukrainian legislation, are analyzed. The comparative analysis demonstrates that Ukrainian legislation contains only fragmented provisions on the protection of children's digital rights, while the absence of a comprehensive national strategy complicates overcoming these deficiencies. The conclusions emphasize the necessity of implementing a risk-based approach, which makes it possible to identify the most pressing threats and develop preventive mechanisms for the legal protection of children's digital rights. The article identifies the implementation of the GDPR, the DSA, and the AI Act as Ukraine's priority tasks in building a coherent model of children's digital rights protection harmonized with European standards.

Key words: children's digital rights, risk-based approach, harmonization with EU law, artificial intelligence systems, information-sharing platforms, video-sharing platforms.

Постановка проблеми: Стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема систем штучного інтелекту (ШІ) та платформ спільного доступу до інформації/відео, актуалізує питання захисту цифрових прав дитини. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері цифрових прав людини та сформовані європейські стандарти, українське законодавство все ще не враховує комплексно специфіку ризиків, з якими стикаються діти в цифровому середовищі. Це, а також відсутність державної стратегії захисту цифрових прав дитини створює розрив між потребами практики й нормативним регулюванням, що, своєю чергою, потребує вироблення методологічно обґрунтованого підходу до реформування національного законодавства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій: Впродовж останніх років проблематика захисту цифрових прав викликає значний інтерес науковців-правників. Цифрові права людини розглядаються у роботах таких авторів, як Белова М. В., Белов Д. М., Верлос Н. В., Дідух Х. В., Разметаєва Ю. С., Тихомиров О. О., Ямненко Т. М. Питання цифрових прав дитини розглядають у своїх дослідженнях Белова М. В., Белов Д. М., Бисага Ю. М., Маркович Х. М., а виклики для прав дітей у зв'язку з розвитком систем ШІ – Белова М. В., Белов Д. М., Бисага Ю. М., Костова Н. І.

Однак попри інтенсивні наукові дослідження проблематики захисту цифрових прав людини загалом і дитини

¹ Публікацію підготовлено в межах перспективного плану розвитку наукового напрямку «Суспільні науки» Національного університету «Києво-Могилянська академія», фундаментального дослідження на тему: «Реалізація цифрових прав дитини», згідно з додатковою угодою № БФ5-2025 від 01.03.2025 р. до Договору від 04 серпня 2021 року між НАУКМА та МОН.

зокрема, залишається відчутною потреба у виробленні системного й методологічно обґрунтованого підходу до подальшого реформування законодавства у цій сфері, який міг би стати підґрунтям для формування зважених законодавчих ініціатив.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні на основі ризико-орієнтованого підходу та з огляду на потребу гармонізації з правом ЄС необхідних напрямів удосконалення законодавства України щодо захисту цифрових прав дитини, які зумовлені розвитком цифрових технологій, зокрема, інтенсивним розвитком систем ШІ та платформ спільного доступу до інформації/відео. Для досягнення цієї мети необхідно:

- проаналізувати домінуючі наукові підходи до визначення, систематизації та класифікації цифрових прав дитини;
- виявити основні ризики, що виникають у процесі реалізації цифрових прав дитини, зумовлені розвитком систем ШІ та платформ спільного доступу до інформації/відео, а також шляхи їх мінімізації;
- дослідити європейські програмні та нормативні документи, які формують стандарти у сфері захисту цифрових прав дитини;
- оцінити сучасний стан законодавства України щодо захисту цифрових прав дитини та визначити його основні прогалини;
- на основі ризико-орієнтованого підходу визначити принципи та пріоритетні напрями реформування законодавства України щодо захисту прав дитини в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу: У сучасних правових наукових джерелах сформувалось кілька підходів до визначення цифрових прав. Одні автори пропонують розглядати їх «не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в інтернеті» [1, с. 6]. Інші обґрунтовують тезу про те, що цифрові права є окремою, новою групою прав людини, які виникли внаслідок розвитку цифрових технологій [2, с. 59; 3, с. 258; 4, с. 103].

Обидва підходи виглядають достатньо обґрунтованими. Проте більш системною виглядає позиція, за якою цифрові права – це «складна еволюційно сформована категорія в системі прав людини, яка охоплює особливості (умови) реалізації визнаних прав людини в цифровому середовищі (не тільки online) та за допомогою цифрових інструментів в реальному житті, а також нові суб'єктивні права як юридичну конкретизацію правових можливостей людини в цифровому середовищі, систему принципів і своєрідних гарантій захисту прав людини в процесі використання цифрових технологій» [5, с. 138].

У межах цього підходу виділяють три групи прав [5, с. 100; 6, с. 47]: основні (базові, традиційні) права з природно притаманним їм інформаційним змістом (свобода вираження, приватність, тощо); права з виокремленими інформаційними елементами (захист цифрових персональних даних як складова приватності); «нові права (нові по суті та нові прояви основних прав людини): право на доступ до інтернету, право на цифрову освіту та розвиток цифрових навичок, право на цифрову ідентичність, право на кібербезпеку, право на захист від дезінформації, право на свободу створення та захист контенту, право на цифрову спадщину» [5, с. 140–141].

Наукові дискусії щодо поняття цифрових прав та критеріїв їх відмежування від традиційних прав людини ще тривають. Проте всі дослідники підкреслюють, що вичерпного переліку цифрових прав не існує через їх недостатню інституціоналізацію та стрімкий розвиток цифрових технологій, що зумовлює постійну еволюцію вже існуючих і появу нових прав.

Через відсутність усталеного переліку цифрових прав людини загалом і дитини зокрема, прогнозування

напрямів вдосконалення законодавства щодо їх захисту виключно на основі їх класифікації є неможливим. Тому більш доцільним видається звернутись до аналізу ризиків, які сучасні цифрові технології створюють для реалізації прав дитини. До того ж такий підхід відповідає й загальній логіці правотворчого процесу, адже будь-яка законодавча ініціатива має розпочинатися з виявлення й усвідомлення конкретних проблем, на подолання яких вона спрямована. Не випадково одним з принципів правотворчої діяльності визнається необхідність та обґрунтованість [7, ст. 3], яка на практиці вимагає правильного визначення проблеми на початковому етапі розроблення політики на основі вагомих аргументів, наукових доказів і даних, враховуючи інформацію, отриману в результаті оцінки впливу та консультацій із громадськістю й іншими зацікавленими сторонами [8, с. 21]. Як слушно зазначає професор М. Замбоні, законодавство є інструментом, «його не можна оцінювати як «хороше» саме по собі; його необхідно оцінювати з огляду на результати, яких має досягти законодавчий процес (тобто початкові наміри законодавців), та ті, яких він фактично досяг (тобто чи відповідають результати початковим намірам)» [9, с. 490].

У 2021 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) оновила розроблену ще у 2011 році Типологію ризиків, з якими діти стикаються у цифровому середовищі [10], відому як «4C» (content, conduct, contact, consumer). Вона охоплює: ризики контенту, тобто пов'язані з доступом до шкідливої чи невідповідної віку інформації (дезінформація, мова ворожнечі, порнографія тощо); ризики поведінки, які виникають через дії самих дітей у цифровому середовищі (секстинг, кібербулінг, піратство); ризики контактів, що стосуються небезпечних форм взаємодії дитини з іншими людьми в цифровому просторі (з метою сексуального примусу, кібергрумінгу, залучення до екстремістської діяльності); ризики споживання, які пов'язані з роллю дитини як споживача (доступ дітей до невідповідних їм віку маркетингових повідомлень, несвідоме розкриття фінансових даних, шкідливі завантаження тощо).

Типологія також враховує перехресні ризики, які впливають на кілька сфер одночасно: ризики конфіденційності (обробка персональних даних дітей, у тому числі шеренгінг – публікація батьками інформації про дитину в інтернеті), створення цифрових профілів (профілювання); ризики, пов'язані з технологіями (ШІ, інтернетом речей, біометрією та алгоритмами прогнозовної аналітики); ризики для здоров'я та благополуччя дитини (тривале перебування перед екранами, порушення сну, депресії, залежність від соціальних мереж тощо).

Систематизація та аналіз змісту наведених ризиків дозволяють не просто окреслити спектр викликів, на які має реагувати правова система, але й сформулювати пріоритетні напрями удосконалення законодавства.

Так, ризики контенту, насамперед, вимагають чіткого визначення на рівні законодавства категорій шкідливої інформації, обмежень щодо її поширення, впровадження систем вікової класифікації контенту (насамперед на платформах спільного доступу до інформації/відео). Ризики поведінки актуалізують впровадження механізмів протидії різним формам проблемної поведінки дітей в інтернеті. Ризики контактів пов'язані з необхідністю вдосконалення інструментів запобігання небезпечній для дітей цифровій взаємодії, зокрема, обов'язку провайдерів платформ спільного доступу до інформації/відео виявляти і блокувати небезпечні облікові записи та впроваджувати ефективні системи верифікації віку користувачів. Ризики споживання потребують обмеження доступу дітей до неприйнятної реклами й захисту від агресивного онлайн-маркетингу, маніпулятивних комерційних практик та шахрайства. У сфері захисту конфіденційності актуальним є посилення захисту персональних даних дітей,

обмеження практики шерентингу та закріплення права на забуття. Ризики, пов'язані з технологіями, потребують чітких правил використання алгоритмів, біометрії та систем ШІ, які впливають на права дитини. Нарешті, ризики для здоров'я та благополуччя зумовлюють необхідність у програмах цифрової гігієни, обмеження тривалості використання цифрових сервісів та підтримці дітей у разі виникнення цифрової залежності.

Очевидно, що наведені ризики охоплюють надзвичайно широкий спектр проблем – від контенту і поведінки до конфіденційності та здоров'я дітей. Вирішувати їх можна у площині різних галузей права – цивільного, кримінального, адміністративного тощо. З огляду на такий інтердисциплінарний характер досліджуваних питань та неможливість охопити їх усі у межах однієї статті, зосередимось на двох взаємопов'язаних напрямках, які є ключовими викликами сучасного цифрового середовища: правовому регулюванню діяльності платформ спільного доступу до інформації/відео та використанні технологій ШІ.

В цьому контексті першочерговими є:

- ризики контенту, оскільки саме через платформи спільного доступу переважно й поширюється шкідлива чи невідповідна віку інформація;
- ризики контактів, адже ці платформи часто стають посередниками у встановленні небезпечних для дітей зв'язків;
- ризики споживання, що впливають з таких комерційних практик платформ, як агресивний маркетинг та маніпулятивні алгоритми рекомендацій;
- ризики конфіденційності, пов'язані з профілюванням, шерентингом та реалізацією права на забуття у контексті діяльності платформ;
- ризики, пов'язані з використанням систем ШІ, які підсилюють попередні категорії: створені з використанням систем ШІ алгоритми модерації контенту, створена з використанням генеративного ШІ шкідлива чи невідповідна віку інформація, поведінкова аналітика з використанням систем ШІ тощо.

Звуження предмету дослідження до двох «технологічних» параметрів – діяльності платформ спільного доступу до інформації/відео та систем ШІ – дозволяє достатньо впевнено окреслити основні напрями вдосконалення законодавства щодо захисту цифрових прав дитини в цьому контексті, а саме:

- законодавче встановлення категорій шкідливої інформації (як такої, поширення якої повністю заборонено, так і тієї, доступ до якої допустимий по досягненню певного віку) та обмеження доступу до неї;
- встановлення обов'язку провайдерів платформ виявляти і блокувати небезпечні облікові записи;
- врегулювання маркетингової діяльності платформ та заборона використання персональних даних дітей для профілювання;
- обмеження практики шерентингу;
- закріплення права на забуття та механізму його реалізації;
- запровадження вимог до прозорості та підзвітності алгоритмів, які застосовуються на платформах для модерації контенту, рекомендацій чи персоналізації інформації для дітей;
- регулювання використання систем ШІ: заборона генеративних технологій для створення контенту, який може вводити дітей в оману; спеціальні гарантії у сфері поведінкової аналітики щодо дітей; обов'язкова оцінка впливу систем ШІ на права дітей перед їх впровадженням.

Для додаткового обґрунтування цих напрямів удосконалення законодавства з огляду на діяльність платформ спільного доступу до інформації/відео та розвитку систем ШІ звернемось до аналізу європейських програмних та нормативних документів з відповідної проблематики.

Серед основних програмних документів ЄС у сфері цифрових прав дитини слід згадати Європейську декларацію про цифрові права та принципи цифрового десятиліття [11], яка покладає на держави обов'язок забезпечувати дітям відповідне віку безпечне цифрове середовище та захист від шкідливого та незаконного контенту, експлуатації й маніпуляцій, а також від незаконного відстеження та профілювання, зокрема з комерційною метою.

Європейська стратегія кращого інтернету для дітей (BIK+) [12], на відміну від попереднього документу, повністю присвячена питанням створення безпечного для дітей цифрового середовища й, серед іншого, акцентує увагу на захисті дітей від небезпечного контенту (самоушкодження, ризиковані онлайн-виклики, розлади харчової поведінки та небезпечні дієти), вдосконаленні механізмів перевірки віку та інструментів батьківської згоди, а також потребі у врахуванні гейміфікації маркетингу і загроз агресивного маркетингу серед дітей шкідливих продуктів харчування та ризикованих інвестицій.

Основними європейськими законодавчими актами, що в тій чи іншій мірі врегульовують питання захисту цифрових прав дитини, є:

1. Директива про недобросовісні комерційні практики (2005) [13] прямо забороняє використовувати в рекламі прямі заклики до дітей купувати рекламовані товари або переконувати батьків у такій купівлі.
2. Загальний регламент про захист даних (GDPR) (2016) [14] гарантує дітям особливий захист персональних даних, зокрема коли персональні дані дітей обробляються з метою маркетингу або профілювання, встановлює обов'язковість явної згоди для обробки персональних даних дітей та передбачає право на забуття.
3. Директива про аудіовізуальні медіа-послуги (2018) [15], яка застосовується до всіх послуг з аудіовізуальним контентом, включаючи медіа, а також платформи спільного доступу до відео, встановлює обов'язок відповідних суб'єктів вживати пропорційні заходи для захисту дітей від шкідливого контенту (включаючи аудіовізуальні комерційні повідомлення). Такий контент має супроводжуватись відповідним маркуванням (описом) і бути доступним лише у спосіб, що забезпечує, щоб діти зазвичай не могли його почути або побачити. В контексті ризиків споживання Директива вимагає обмеження доступу дітей до окремих форм аудіовізуальних комерційних повідомлень, як от продакт-плейсмент і телепродаж, а також окремих видів реклами (алкогольних напоїв, шкідливих для дітей харчових продуктів та напоїв) та забороняє використання персональних даних дітей з комерційною метою (у тому числі для прямого маркетингу, профілювання та поведінково орієнтованої реклами).
4. Закон про цифрові послуги (DSA) (2022) [16] не зобов'язує провайдерів платформ моніторити інформацію, яку вони передають або зберігають як постачальники посередницьких послуг, чи активно виявляти факти незаконної діяльності, але покладає на них обов'язок реагувати на скарги і вживати заходів щодо видалення незаконного контенту. DSA містить цілу низку норм, спрямованих на забезпечення прозорості систем модерації контенту та алгоритмів рекомендацій. Захисту прав неповнолітніх присвячено окрему статтю 28 DSA, яка прямо зобов'язує провайдерів доступних для неповнолітніх онлайн-платформ вживати заходів для забезпечення високого рівня конфіденційності, безпеки та захисту неповнолітніх, зокрема, забороняє провайдерам розміщувати рекламу на основі профілювання з використанням персональних даних дітей.

У липні 2025 року Європейська комісія оприлюднила Керівні принципи щодо заходів для забезпечення високого рівня конфіденційності, безпеки та захисту неповнолітніх в інтернеті [17], які встановлюють певний стандарт оцінки відповідності вимогам статті 28 DSA заходів,

які мають вжити постачальники онлайн-платформ. Такі заходи мають включати, зокрема, щорічну (або при змінах) оцінку ризиків, дизайн сервісів із віковим контролем та налаштуваннями приватності за замовчуванням, а також створення простих інструментів для скарг, повідомлень і батьківського контролю.

5. Закон про штучний інтелект (AI Act) (2024) [18] забороняє створення та використання систем ШІ, які експлуатують вразливість дітей «з метою або з ефектом істотного спотворення поведінки особи таким чином, що завдає або з розумною ймовірністю може завдати цій особі або іншій особі значної шкоди».

6. Регламент щодо встановлення Європейської рамки цифрової ідентичності (2024) [19], передбачає створення «гаманців цифрової ідентичності» (Digital Identity Wallets), що забезпечуватимуть безпечний спосіб розкривати окремі персональні дані третім особам. Впровадження цієї технології з великою вірогідністю стане зручним інструментом для платформ спільного доступу до інформації/відео, оскільки забезпечить надійну та пропорційну верифікацію віку користувачів.

Таким чином, європейські стандарти у сфері цифрових прав дитини створюють основу для критичної оцінки цивільного законодавства України та виявлення прогалин, які мають бути усунуті з метою гармонізації з правом ЄС.

У цьому контексті слід констатувати, що чинне законодавство України відчуває брак цілісного підходу до захисту дітей у цифровому середовищі.

Цивільний кодекс України [20] закріплює базові особисті немайнові права – на індивідуальність, ім'я, зображення, повагу до гідності та честі, приватність, тощо. Хоча ці норми були сформульовані без урахування сучасних технологічних викликів, вони мають універсальний характер і застосовні у цифровому середовищі. Водночас Кодекс не містить спеціальних положень щодо сучасних викликів, як-от право на забуття чи профілювання.

Сімейний кодекс України [21] поєднує виховну функцію батьків із забезпеченням найкращих інтересів дитини, у тому числі в цифровому середовищі. Він встановлює обов'язок батьків піклуватися про фізичний, духовний і моральний розвиток дитини, їх право обирати форми і методи виховання, а також право дитини на належне батьківське виховання на основі поваги до її прав і гідності. Водночас механізмів реалізації цих норм в умовах цифрового середовища Кодекс не конкретизує.

Закон України «Про рекламу» [22] містить цілу низку положень, спрямованих на захист дітей: реклама має враховувати їх чутливість і не завдавати їм шкоди; суб'єктам у сфері аудіальних та аудіовізуальних медіа й провайдерам платформ спільного доступу до інформації/відео заборонено обробляти персональні дані дітей з метою прямого маркетингу та профілювання, включаючи поведінково орієнтовану рекламу; обмежується доступ дітей до реклами тютюну, алкогольних напоїв та азартних ігор.

Закон України «Про охорону дитинства» [23] декларує право дитини на отримання інформації, що відповідає її віку, забороняє розголошення інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника, а також поширення у медіа пропаганди насильства, жорстокості, порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і шкодить моральному благополуччю дитини. Водночас категорії шкідливої для дітей інформації Закон не деталізує.

Закон України «Про захист персональних даних» [24] встановлює загальний правовий режим захисту і обробки персональних даних і гарантії для всіх фізичних осіб, включаючи дітей, але не містить спеціальних норм, які б враховували їх вразливість.

Найбільш наближеним до європейських стандартів є Закон України «Про медіа» [25]. Він визначає категорії

забороненої для поширення інформації та інформації, що може завдати шкоди фізичному, психічному або моральному розвитку дітей, запроваджує вікову класифікацію контенту (16+, 18+), правила маркування відповідної інформації, а також зобов'язує медіа та провайдерів аудіовізуальних сервісів забезпечувати технічні засоби батьківського контролю.

Інші профільні Закони України, як-от «Про електронні комунікації» [26] та «Про цифровий контент та цифрові послуги» [27] взагалі не містять норм, спеціально спрямованих на захист дітей.

Порівняння визначених раніше напрямів удосконалення законодавства щодо захисту цифрових прав дитини (з огляду на ризики та європейські стандарти) з нормами національного законодавства України свідчить про наявність трьох ключових блоків прогалин, усунення яких необхідне для гармонізації з правом ЄС:

1. Захист персональних даних (GDPR): чинне законодавство України не містить спеціальних норм щодо особливого режиму обробки персональних даних дітей. Також відсутні механізми обмеження практики шерингу, а також нормативне закріплення права на забуття.

2. Регулювання діяльності платформ спільного доступу до інформації/відео (DSA): в українському законодавстві не передбачено обов'язки провайдерів платформ виявляти і блокувати небезпечні облікові записи, встановлювати прозорі та підзвітні алгоритми модерації контенту, рекомендацій і персоналізації контенту для дітей.

3. Регулювання використання систем ШІ (AI Act): у законодавстві України відсутні норми, що забороняють застосування технологій генеративного ШІ для створення оманливого чи шкідливого для дітей контенту, встановлюють спеціальні гарантії при використанні систем ШІ для поведінкової аналітики щодо дітей. Також не передбачено механізмів обов'язкової оцінки впливу систем ШІ на права дітей перед їх впровадженням.

Однією ключових причин виявлених прогалин є недостатня увага до проблеми захисту прав дитини у цифровому середовищі на рівні державної політики. В Україні досі відсутня цілісна державна стратегія у цій сфері. Розроблена і презентована Міністерством цифрової трансформації України ще у 2020 році Національна стратегія захисту дітей в цифровому середовищі на 2021–2026 роки [28] так і не була ухвалена. Її положення частково увійшли до Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року [29], яка передбачає як одну зі стратегічних цілей забезпечення прав і свобод дитини в інтернеті та запобігання експлуатації і зловживанням щодо дітей у цифровому середовищі. Натомість, в контексті досліджуваної проблематики ця стратегія обмежується лише одним завданням – визначенням інструментів блокування та видалення шкідливого контенту, у тому числі порнографічного характеру. Така звуженість підходу свідчить про брак комплексного бачення проблематики захисту цифрових прав дитини.

Висновки: Найбільш адекватним підходом до реформування законодавства України щодо захисту цифрових прав дитини є ризико-орієнтований. Він дозволяє виявляти найбільш актуальні загрози, зумовлені технологічним розвитком, і має превентивну спрямованість, тобто зорієнтований на запобігання шкоді. Саме цей підхід дозволяє подолати фрагментарність і несистемність правового регулювання цифрових прав дитини у законодавстві України і формує цілісну й ефективну модель, гармонізовану з європейськими стандартами. У цьому контексті першочерговими завданнями України є імплементація положень GDPR, DSA та AI Act, що на сучасному етапі створить гармонізовану з європейськими стандартами модель правового захисту дітей у цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володовська В., Дворовий М. Права людини онлайн: Порядок денний для України. Київ, 2019. 55 с. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2019/12/DRA_FINAL_UKR.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
2. Братасюк О. Б., Ментух Н. Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 58-61. URL: http://lsej.org.ua/10_2021/14.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
3. Pleskach M. Theoretical grounds for defining the criteria to distinguish between digital and traditional human rights: An international legal analysis. *Соціально-правові студії*. 2025. Т. 8, № 2. С. 248-261. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SLS_Vol.8_No.2_2025-248-261.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
4. Ямненко Т. М., Мисько Д. О. Розвиток цифрових прав в Україні. *Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юрид. вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. № 4(65). С. 101-106. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.65.17045> (дата звернення: 25.09.2025).
5. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 304 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/tihomirov_o.o._prava_lyudini_print.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
6. Razmetaeva Y, Barabash Y, Lukianov D. The Concept of Human Rights in the Digital Era: Changes and Consequences for Judicial Practice. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. № 3(15). Р. 41-56. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1660480856.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
7. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серп. 2023 р. № 3354-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 93. Ст. 364.
8. ОБСЄ. Керівництво з демократичного законотворення для вдосконалення законодавства. Варшава, 2024. 199 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/d/570906.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).
9. Zamboni M. Goals and Measures of Legislation: Evaluation. *Stockholm Centre for Commercial Law Årsbok VIII*. 2017. Р. 489-504. URL: <https://publications.scdl.se/scdl/article/view/102> (дата звернення: 25.09.2025).
10. OECD. Children in the Digital Environment: Revised Typology of Risks. *OECD Digital Economy Papers*, 2021. № 3022. 28 р. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/children-in-the-digital-environment_9d454872/9b8f222e-en.pdf (дата звернення: 25.09.2025).
11. European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles> (дата звернення: 25.09.2025).
12. A Digital Decade for Children and Youth – the new European Strategy for a Better Internet for Kids (BIK+). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0212> (дата звернення: 25.09.2025).
13. Directive 2005/29/EC of 11 May 2005 (Unfair Commercial Practices Directive). *OJ*. 2005. L 149. P. 22-39. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32005L0029> (дата звернення: 25.09.2025).
14. Regulation (EU) 2016/679 of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation). *OJ*. 2016. L 119. P. 1-88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679> (дата звернення: 25.09.2025).
15. Directive (EU) 2018/1808 of 14 November 2018 (Audiovisual Media Services Directive). *OJ*. 2018. L 303. P. 69-92. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L1808> (дата звернення: 25.09.2025).
16. Regulation (EU) 2022/2065 of 19 October 2022 (Digital Services Act). *OJ*. 2022. L 277. P. 1-102. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj> (дата звернення: 25.09.2025).
17. European Commission. Guidelines on the protection of minors under the Digital Services Act (DSA). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-guidelines-protection-minors> (дата звернення: 25.09.2025).
18. Regulation (EU) 2024/1689 of 13 June 2024 (Artificial Intelligence Act). *OJ*. 2024. L 277. P. 1-171. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (дата звернення: 25.09.2025).
19. Regulation (EU) 2024/1183 of 11 April 2024 establishing the European Digital Identity Framework. *OJ*. 2024. L 118. P. 1-65. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1183/oj> (дата звернення: 25.09.2025).
20. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
21. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
22. Про рекламу : Закон України від 03 лип. 1996 р. № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
23. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
24. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.
25. Про медіа : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2849-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 47-50. Ст. 124.
26. Про електронні комунікації : Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1089-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 6. Ст. 306.
27. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10 серп. 2023 р. № 3321-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 90. Ст. 345.
28. Національна стратегія захисту дітей в цифровому середовищі (проект) на 2021–2026 роки. Київ : Мін-во цифрової трансформації України, 2020. 12 с. URL: <https://thedigital.gov.ua/regulations#group-planned> (дата звернення: 25.09.2025).
29. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2025 р. № 708-р. *Офіційний вісник України*. 2025. № 64. Ст. 4437.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації: 29.10.2025